

UOT 33.63

Rüzgar Məhyəddinli

Azərbaycan Əmək və Sosial Münasibətlər Akademiyası,

magistrant

ruzgar_rustemova@mail.ru

Elmi rəhbər: Hicran Mirzəyeva

AZƏRBAYCANDA KƏND TƏSƏRRÜFATININ BAZAR VƏ RƏQABƏT QABİLİYYƏTİNİN ANALİZİ

Məqalədə kənd təsərrüfatının, yəni kənd təsərrüfatı sahələrinin, bitki məhsullarının və heyvandarlıq məhsullarının istehsalı istiqamətində təhlil aparılmışdır. Eyni zamanda Azərbaycanın kənd təsərrüfatı bazarlarında ticarət mövqeyi və kənd təsərrüfatı və ərzaq məhsullarına cari və gələcək tələbatə təsir edən amillər barəsində ətraflı şəkildə analiz olunmuşdur.

Məqsəd – Bazar şəraitində kənd təsərrüfatının rəqabət qabiliyyətinin və ərzaq istehsalçılarının iqtisadi mahiyyətinin müəyyən edilməsidir.

Metodologiya – məqalənin işlənməsi metodologiyasını riyazi-statistik təhlillər, eyni zamanda məntiqi mühakimə metodları və məntiqi ardıcılıq təşkil edir.

Tədqiqatın nəticələri – Hazırkı dövrdə ərzaq kənd təsərrüfatı üzrə çoxsaylı elmi-nəzəri yanaşmalar mövcud olsada, problemin həllində bəzi yeniliklərə ehtiyac vardır. Kənd təsərrüfatında ərzaq məhsullarının istər yerli, istərsə də, xarici azarlara ixracı istiqamətində Azərbaycanda yeyinti və emal sənayesinin gələcək inkişafının obyektiv formalaşan prosesinin müəyyən edilməsində böyük rol oynayır.

Açar sözlər: *kənd təsərrüfatı, ərzaq məhsulları, ərzaq sektoru, bazar, bitki məhsulları, heyvandarlıq, rəqabət*

Giriş

Azərbaycan kənd təsərrüfatı, eyni zamanda ərzaq məhsullarının xalis idxal ölkəsi olaraq tanınır. Son illərdə ölkənin vacib xarici valyuta mənbəyi qalıq neft və təbii qazdır ki, onların qiymətləri nəzərə cərpacaq dərəcədə aşağı düşmüşdür. Məhz buna görə də dövlət rəqabətə davamlı kənd təsərrüfatı, ərzaq sektorunun inkişafına görə biznes mühitini gücləndirməyə çalışır ki, bu da digərləri ilə müqayisədə, ölkənin ərzaq təhlükəsizliyinin güclü şəkildə təmin edilməsinə və kənd yerlərinin rifahının yüksəldilməsinə töhfə versin [6]. Əlavə strateji məqsəd ixracı genişləndirmək və idxalı əvəz etmək üçün yerli istehsalın potensialını qaldırmaqdır. Hazırkı hesabat Azərbaycanın hal-hazırda olan kənd təsərrüfatı və bazar perspektivlərini, müəyyən olunmuş bazar imkanlarına cavab olaraq istehsalçının istehsal potensialını qiymətləndirməsidir.

FAO-nun araşdırmalarına görə kənd təsərrüfatına investisiyalar 50 faiz artırılmalıdır. 9,1 milyard nəfəri 2050-ci ildə doyurmaq üçün hər il inkişaf edən ölkələrin kənd təsərrüfatı istehsalına və xidmətlərinə təmiz investisiya qoyuluşu şəklində 83 milyard ABŞ dolları tələb olunacaq. Tələb olunan investisiyalar kənd təsərrüfatı istehsalına və heyvandarlığa, o cümlədən soyuducu kameralara, anbar və marketing xidmətlərinə, ilkin emala yönəldilməlidir [Abasov, 2013:s. 7].

Azərbaycanın kənd təsərrüfatı sektoru çox dağınıqdır, yəni orta hesabla götürsək, kiçik torpaq sahələri olan çoxlu sayda kiçik təsərrüfatlar mövcuddur. 2021-ci ildə 2,2 milyon hektardan az olaraq torpaqdan istifadə edən kənd təsərrüfatı istehsalçılarının qeydə alınmışdır, onların sayı təxminən 1,2 milyon nəfərdir (Cədvəl 1.1).

Cədvəl 1.1. 2021-ci ildə istifadə olunan kənd təsərrüfatı sahələrinin ölçü siniflərinə görə kənd təsərrüfatı təsərrüfatları

Ölçü, ha	Say		Sahə	
	Mütləq dəyər (1,000)	Faiz	Mütləq dəyər (1,000 ha)	Faiz
<0,5	510	44	72	3
0,5<2	406	34	446	21
2<5	199	17	598	28
5<20	44	4	345	16
20<	8	1	686	32
Ümumi	1167	100	2147	100

Qeyd: Ərazi yalnız əkin sahəsi və daimi əkinlər üçün istifadə olunan əraziyə aid edilir. Otlar və çəmənliklərə aid deyil

Mənbə: [8]

Azərbaycanda kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalçıları üç qrupa bölünürlər: ev təsərrüfatları və ailə təsərrüfatları, fərdi sahibkarlar və sahibkarlar, kənd təsərrüfatı müəssisələri. Ən böyük qrup (ümumi sayların 99%-ni təşkil edən) bazar yönümlü fərdi fermerlərdən və kənd təsərrüfatı ilə məşğul olan və ev istehlakı üçün məhsul istehsal edən “ev təsərrüfatlarından” ibarət ailə təsərrüfatlarıdır. Ailə təsərrüfatlarında orta hesabla cəmi 2 mövcuddur. Ev təsərrüfatları 0,5 ha və ya daha az torpaq sahələrinə sahibdir. 2 ha-dan çox torpaq sahəsi olan daha böyük təsərrüfatların sayı təxminən 250.000-ə yaxındır. Bu qrupa 2000-ə yaxın özəl və dövlət kənd təsərrüfatı müəssisəsi və özəl sektor aiddir.

Rəqəmlərdən görüldüyü kimi, 5 ha-dan çox kənd təsərrüfatı sahəsinə malik təsərrüfatlar bütün kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalçılarının yalnız 5%-ni təşkil edir, ancaq bu təsərrüfatlar bütün istifadə olunan kənd təsərrüfatı torpaqlarının 48%-ni istifadə edir. 2 ha və ya daha az sahəsi olan kiçik təsərrüfatların ümumi sayı 900.000-dir. Bu ailələrin istifadə etdiyi sahələr o qədər kiçikdir ki, istehsal əsasən şəxsi istifadə üçündür, yalnız kiçik miqdarda bazara çıxarılır.

Azərbaycanın kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalında olan tendensiyalar

Azərbaycanın kənd təsərrüfatı sektorunda çoxlu çeşiddə məhsullar istehsal olunur. Ən mühüm bitkilər (həcm baxımından) kartof və (digər) tərəvəzlər, dənli bitkilər (buğda, arpa, qarğıdalı), meyvələr (bostan, üzüm və giləmeyvə daxil olmaqla), heyvandarlıqda isə süd, qoyun, mal və keçi istehsalıdır. Ət, quş əti və yumurta üstünlük təşkil edir. Bölgələrdə təbii iqlim şəraitindən asılı olaraq bağçılıq və əkinçilik məhsulları əsasən suvarma, yağış üsulu ilə istehsal olunur. 2021-ci ildən Azərbaycanda əkin sahələrinin inkişafı və əsas heyvandarlıq növlərinin sayı göstərilir. Son ildə əkin sahələri 50%-dən bir qədər çox artmışdır. Südlü inəklərin və qoyun-keçilərin sayında eyni artım müşahidə olunmuşdur. Quşların sayı hətta 90% artmışdır. Bu rəqəmlər göstərir ki, həm bitkiçilik, həm də heyvandarlıq sektorunda inkişaf göz önündədir.

Bitki məhsullarında tendensiyalar

Dənli bitkilər əkin sahələrinin əsas hissəsini tutur (60%). Taxıl istehsalı əsasən buğdadan (ümumi taxıl istehsalının 55%-i), arpadan (35%) və qarğıdalıdan (7%) ibarətdir. Buğda və qarğıdalı istehsalı öncəki illərə nisbətən təxminən 40% yüksəlmişdir və arpa istehsalı hətta iki dəfə artaraq 1 milyon tondan bir qədər azdır. Taxıllar əsasən əkmək üçün istifadə olunur. Qeyri-ərzaq/qeyri-yem (məsələn, bioplastik) məhsulların istehsalı hələ də çox aşağı səviyyədədir (və burada təqdim olunmur). Buğda və qarğıdalı istehsalı Azərbaycan daxili istifadədən daha azdır, bu isə ölkənin bu iki taxıl növünün xalis idxalçısı olduğunu göstərir. Azərbaycan kiçik xalis arpa ixracatçısıdır.

Tərəvəz istehsalının səviyyəsi kifayət qədər kiçik artımlar və azalmalar göstərir, meyvə (və giləmeyvə) istehsalındakı tendensiyalar isə 2019-cu ildən bəri aydın müsbət inkişafı göstərir. Tərəvəz istehsalı bir çox müxtəlif məhsullardan, o cümlədən pomidor, xiyar, soğan, yerkökü, kələm və s. Emal edilməmiş tərəvəzlərin istehlakı azalır, lakin adambaşına istehlak baxımından nisbətən yüksək səviyyədə qalır (təxmini 275 qr/gün/adambaşı). Daha sonra, həcmlər hələ də kifayət qədər aşağı olsa da (ümumi istehsal həcmi təxminən 5%-i) tərəvəz konservlərinin istehsalı artır. Bütövlükdə, Azərbaycan xeyli miqdarda tərəvəz, əsas olaraq pomidor və xiyar ixrac edir. Bostan, qarpız istehsalı və istifadəsi getdikcə artır, balans ixrac üçün kiçik profit göstərir. Meyvə, giləmeyvə istehsalına dair statistik göstəricilər nəzərə çarpacaq dərəcədə artımdan xəbər verir, eyi zamanda məhsul getdikcə daha çox emal olunur: Son illərdə ümumi istehsalın təxminən 15%-ni təşkil edir. Üzüm istehsal, həmçinin ondan istifadə sahəsində də müsbət irəliləyişlər var.

Şəkər çuğunduru, pambıq yağlı bitkilər, və tütün kimi sənaye bitkiləri hazırda Azərbaycanın kənd təsərrüfatı fəaliyyətində yalnız məhdud ərazilərini əhatə edir. Pambıq 2007-ci illərdə 80-100.000 ha olmaqla 2015-ci ilə qədər, 2017-2020-ci illərdə sahələr təxminən 20.000 ha azalmağa başlayana qədər, təxminən 100.000 ha ilə uzun illər mühüm məhsul olmuşdur. 2017-2020-ci illər ərzində orta hesabla şəkər çuğunduru üçün təxminən 5000 ha, ölkədə günəbaxan tumu 10000 ha və tütün 1200 ha olmuşdur. Nəticə etibarilə, bu bitkilərin istehsal səviyyələri kifayət qədər mülayimdir, şəkər, yağlı bitkilər, bitki yağları və tütün üçün yerli istehsal daxili istifadədən daha azdır. Pambıq istehsalı müəyyən növ pambıq məhsullarının cüzi ixracı ilə (son illərdə təqribən 15 milyona yaxın) daxili ehtiyacları az və ya çox ödəyir.

Heyvandarlıq məhsullarının istehsalında olan tendensiyalar

Azərbaycanda istehsal və istehlak edilən əsas ət növü mal ətidir. Son on ildə istehsal nisbətən artmışdır. Bununla belə, istehlak daha da artıb və ənənəvi olaraq yerli istehsalı üstələyir. Bu, 2019-cu ildə təxminən 10 min ton olan idxala gətirib çıxarır ki, bu da 2020-2021-ci illərdə ölkəyə daxil olan idxalın yalnız yarısıdır. Qoyun və keçi ətinin istehsalı və istehlakı az-çox balanslaşdırılmışdır, hər ikisi son illər ərzində tədricən artmaqdadır. Donuz əti çox kiçik bir sektordur, daxili istehlakı da çox məhduddur (Azərbaycan kimi İslam ölkəsində təəccüblü hal deyil). Daxili quş əti istehlakının güclü artımı sayəsində quş əti sektorunda güclü istehsal artımı əldə edilmişdir. Nəticədə quş əti idxalı son illərdə güclü şəkildə azalmışdır.

Azərbaycanda süd istehsalı 2020-ci ildəki 1,3 milyon tondan 2021-ci ildə 2,0 milyon tona yüksəlmişdir ki, bu da nisbətən qısa müddət ərzində əhəmiyyətli artımdır. Süd məhsullarının istehlakı 2019-cu ildən sonrakı ildə kifayət qədər sürətlə artdı, lakin artım azalaraq istehsalın demək olar ki, daxili istehlakı (süd ekvivalenti baxımından) balanslaşdırdığı səviyyələrə çatdı. Süd məhsullarının idxalı daxili istehlakın təxminən dördü

birini (süd ekvivalentində) təşkil etsə də, son ildə idxal səviyyəsi əhəmiyyətli dərəcədə azalmışdır. Süd məhsulları ixracı sifirə yaxındır. Süd getdikcə daha çox pendir və yağa çevrilir, baxmayaraq ki, maye süd Azərbaycanda hələ də emal edilmiş südün əsas kateqoriyasıdır.

Balıq istehsalı 2019-cü ildən bəri canlanma göstərmişdir lakin 1990-cı illərlə və 2000-ci illərin birinci hissəsi ilə müqayisədə çox aşağı səviyyədədir. FAO (2013) hesabatında balıqçılığın ümumi həcmi 1990-2005-ci illər arasında onların ölçüsünün onda birindən azına qədər kiçildi və eyni dövrdə akvakultura istehsalı üçün də oxşar azalma qeydə alınıb. Balıq istehlakı da artır. Son illər Azərbaycan xalis balıq idxal edən ölkə olub.

Azərbaycanın kənd təsərrüfatı bazarlarında ticarət mövqeyi

Azərbaycan taxıl (buğda, düyü, qarğıdalı), kartof (2011-ci ilə qədər Azərbaycan xalis ixracatçı olub), ət (quş əti istisna olmaqla), süd məhsulları, balıq və bitki yağlarının xalis idxalçısıdır. Ölkə meyvə və giləmeyvə və bütün növ tərəvəzlərin xalis ixracatçısıdır. Ölkənin kənd təsərrüfatının ümumi xalis ticarət mövqeyi (ixrac minus idxal) mənfidir.

Azərbaycanın əsas idxal məhsulları taxıl (2019-cü ildə ümumi idxalın 23%-i), tütün (20%) və şəkərdir (10%). Taxılların əsas mənşə ölkələri Rusiya Federasiyasıdır (90%) və Qazaxıstan (2019-cü ildə cəmi 5%). Şəkər xam formada Braziliyadan idxal olunur və (istehsal olunan) tütün mənşəyi əsasən Rusiya Federasiyasından (65%) və Ukraynadan (ümumi məhsulun 30%-i) gəlir. Ümumi idxalda xüsusi çəkisi kimi artan məhsul kateqoriyası 2019-cü ildə ümumi idxalın demək olar ki, 4%-ni təşkil edən diri heyvanlardır (əsasən iribuynuzlu heyvanlar). Bütün dövr ərzində ixracın artımı əsasən (emal edilməmiş) tərəvəz (bunun 90%-i kartof və pomidordur), heyvan və ya bitki mənşəli piylər və yağlar, şəkər və qənnadı məmulatlarının ixracının artması ilə əlaqədardır.

2012-ci ildə FAO tərəfindən hazırlanmış taxıl üzrə dünya istehsalının ilk proqnozu 2011-ci ilə müqayisədə 1 faiz artım (və ya 27 milyon ton artıq) - 2371 milyon ton nəzərdə tutulur. Yem taxılının və düyünün istehsalının həmçinin artımı gözlənilirdi halda buğdanın yığılı azala bilər. Dənli bitkilərin ümumi istehlakı gözlənilirdi kimi 2012-2013-cü illərdə 1,4 faiz 2357 milyon tonadək, bununla yanaşı yem taxılının istehlakı, ərzaq taxılının istehlakı isə əhalinin artımına uyğun artacaq. Digər tərəfdən, bioyanacaqın istehsalı üçün taxılın sənaye istehlakı güman ki, bir neçə il sürətli artım illərindən sonra bir qədər yavaşlayacaqdır [Abasov, 2013:s. 28].

Kənd təsərrüfatı və emal sənayesi məhsullarının rəqabət qabiliyyəti əsas etibarilə istehsal və nəqliyyat xərclərinin həcmindən asılıdır. Bu məhsulların keyfiyyət parametrlərini təbiət özü müəyyən etmişdir və həmin parametrlər hər yerdə təxminən eynidir. Nəzərə almaq lazımdır ki, aqrar məhsulların və mineral resursların xarici analoqla idxal edilməsi, bir qayda olaraq, yerli istehsalçılar üçün o qədərdə təhlükəli deyil [Mirsəyeva, Bakı, 2008-ci il, № 1].

Tərəvəz ixracı demək olar ki, yalnız Rusiya Federasiyasına aparılır. Bu ölkə həm də Azərbaycanın meyvə ixracının əsas istiqamətidir (bütün meyvə ixracının 75%-i), Almaniya və İtaliya həm də Azərbaycan meyvələri üçün əsas ixrac bazarıdır. Piylərin və yağların əsas ixrac istiqamətləri (günəbaxan və pambıq toxumları) Gürcüstan və İraqdır.

Azərbaycanın şəkər ixracı diqqətəlayiqdir, çünki ölkədə becərilən şəkər çuğundurundan yalnız kiçik həcmdə xam şəkər istehsal olunur. Son illərdə becərilən ümumi sahə təxminən 5000 ha olub, buğda əkin sahəsinin yalnız 1%-ni təşkil edir. Şəkər çuğunduru istehsalı (2019-cü ildə 184 000 ton) təxminən 17 000 ton xam şəkər gətirir, buna baxmayaraq ölkə Azərbaycanda ağ şəkər və şəkər (tərkibində olan) məhsulların sonrakı emal edilməsi üçün 300 000-400 000 ton xam şəkər - əsasən Braziliyadan şəkər idxal edir.

Emal olunmuş şəkər məhsullarının həcmnin yarısı ixrac olunur ki, bu da şəkər məhsullarının Azərbaycanın kənd təsərrüfatının əsas ixrac məhsulu olmasına səbəb olur. Şəkərin əsas ixrac istiqamətləri Əfqanıstan (ümumi məhsulun təxminən 85%-i) və İraqdır (ümuminin 10%-i). Ölkənin idxal etdiyi 10 əsas məhsula olan tələbatının 7 faizini isə, əsasən, regionun digər ölkələri ödəyir və bu, o deməkdir ki, Azərbaycan regionun digər ölkələri ilə oxşar iqlim şəraitinə və biznes mühitinə malik olduğu üçün həmin məhsulları istehsal edib onların idxalını əvəzləyə bilər [1, s.67].

Kənd təsərrüfatı və ərzaq məhsullarına cari və gələcək tələbata təsir edən amillər

Dünyanın demək olar ki, bütün ölkələrinə gəlincə, Azərbaycanın kənd təsərrüfatı sektorunun əsas çıxışı onun daxili bazarıdır. Xarici bazarlar yalnız kiçik çeşiddə meyvə-tərəvəz məhsulları üçün vacibdir, baxmayaraq ki, Azərbaycan da nisbətən az miqdarda şəkər və bəzi digər məhsulları ixrac edir. Ümumiyyətlə, əhalinin sayı və makroiqtisadi artım tendensiyaları kənd təsərrüfatı məhsullarına tələbatın mühüm amilləridir. Demografiyada əsas hərəkətverici amillər əhalinin təbii artımı (yəni, doğum və ölüm nisbəti) və miqrasiyadır (yəni, gələn və gedənlərin fərqi). Gələcək dünya əhalisinin artımı əsasən doğum və ölüm nisbətlərinin inkişafı ilə müəyyən edilir. Regional və ya milli səviyyədə xalis miqrasiya əlavə amildir.

Kənd təsərrüfatının inkişafı və ərzaq bolluğunun yaradılması yolunun, müəyyən zaman tələb etməsinə baxmayaraq, kiçik təsərrüfatların kooperasiyalarda birləşməsində öncədən görünən ölkə başçısının tapşırığı ilə dövlət torpaq fondu hesabına Ağcabədi və Beyləqan rayonlarının inzibati ərazisində müvafiq olaraq 330 hektar və 1500 hektar qış otlaq sahəsində və eyni zamanda Şəki rayonunun inzibati ərazisində 5560,1 qış otlaq sahəsinin təyinatının dəyişdirilərək iri özəl taxılçılıq təsərrüfatının yaradılması qərara alınmışdır [Abasov, 2013:s. 11-12]

Artan gəlirlər, ev təsərrüfatlarının ölçüsünün azalması, işçi qüvvəsində qadınların sayının artması, həyat tərzinin dəyişməsi (vaxt təzyiqi), qida qorxuları, sağlamlıq və rifah və etika üçün artan narahatlıqlar kimi müxtəlif amillər kənd təsərrüfatı və ərzaq məhsullarına cari və gələcək tələbata təsir edən əsas amillərdir. Azərbaycanda və potensial ixrac bazarları olan digər ölkələrdə ərzaq istehlakı modellərinin proqnozları son onillikdə hərəkətverici qüvvələrin təkamülü və nəticədə ərzaq istehlakında baş verən dəyişikliklərə əsaslanmalıdır.

Yuxarıda göstərilənlərə əlavə olaraq ərzaq tələbatına təsir edən daha iki aspekti qeyd etmək lazımdır. Bunlardan biri odur ki, xüsusilə inkişaf etmiş ölkələrdən kənar regionlarda davam edən urbanizasiyanın ərzaq tələbatının tərkibini əsas götürülməsidir. Daha varlı, şəhər əhalisi daha çox sənayeləşmiş və uzun qida tədarük zəncirlərini tələb edən daha çox heyvan əsaslı və emal olunmuş məhsullar istehlak edir İkinci cəhət ondan ibarətdir ki, ərzaq istehlakına gəldəndə daha çox amillər təsir edir. Qidaya çıxış fiziki və sosial mühitdən ibarət olan qida mühiti ilə yüksək səviyyədə müəyyən edilir

Qida şirkətləri, restoranlar, qida satıcıları və pərakəndə satıcılar (məsələn, super-market şəbəkələri) bu qida mühitinə fəal şəkildə təsir göstərir. Bu təsir müxtəlif yollarla ola bilər: reklamdan, qablaşdırmadan, məkandan tutmuş, dükanlarda və ya restoranlarda aromaların yaradılmasına və ya təqdimata qədər. Qida ətraf mühitə etikətləmə, qida təhlükəsizliyi və keyfiyyət tələbləri ilə bağlı rəsmi qaydalar da daxildir. İstehlakçıların qida təhlükəsizliyi, sağlamlıq və ətraf mühitə təsirləri ilə bağlı narahatlıqları inkişaf etmiş ölkələrdə daha çox şeyə səbəb olub, digərləri ilə yanaşı, gigiyena, keyfiyyət və pestisidlərin istifadəsi ilə bağlı ciddi standartlar. Qida standartlarının və qaydalarının sürətlə artan

və sərtləşdirilməsi prosesi qida sistemlərinə əhəmiyyətli təsir göstərmişdir. İnkişaf etmiş ölkələrdə standartlara uyğunluq istehsal və marketinq metodlarına investisiyaları, habelə bazar subyektləri arasında öhdəlik müqavilələrini nəzərdə tutur. Beynəlxalq ticarət vasitəsilə Azərbaycan qida təhlükəsizliyinin idarə olunması axtarışlarına getdikcə daha çox cəlb olunub. Yaxşı işləyən milli qida təhlükəsizliyinə nəzarət sistemi və beynəlxalq standartlara uyğun istehsal üsulları aqrar sektorun beynəlxalq bazar mövqeyini genişləndirmək üçün əsas şərtidir.

Nəticə

Hazırda Ermənistan silahlı qüvvələri üzərində böyük zəfərlə bitmiş 44 günlük Vətən müharibəsinin nəticəsi olaraq işğaldan azad olunan torpaqlarımızda kənd təsərrüfatının gələcəkdə olan inkişafının planlaşdırılmasına başlanılmışdır. Torpaqlarımızın azad olunması kənd təsərrüfatının inkişafına müsbət təsir göstərəcəkdir. Ölkəmizin əkin dövriyyəsi artacaq, strateji əhəmiyyətli su anbarlarının yerləşdiyi ərazilərin işğaldan azad olunması nəticəsində yüz minlərlə hektar sahənin suvarılması təmin olunacaqdır. Azad edilmiş torpaqlarda taxılçılıq, üzümçülük, heyvandarlıq və pambıqçılığın inkişafı üçün böyük potensial vardır. Bu potensialdan düzgün istifadə olunmaqla, eyni zamanda, aqrar emal sənayesini genişləndirməklə kənd təsərrüfatının davamlı olaraq inkişafı təmin olunacaqdır. Dövlət fermerlərin səmərəli istehsal üsullarına, keyfiyyət standartlarına, məhsul yığımından sonrakı proseslərə və onların məhsullarının marketinqinə sərmayə qoymaq, dolanışıklarını yaxşılaşdırmaq və dəyər zəncirində rəqabət qabiliyyətini gücləndirmək üçün dəstəkləməlidir. Ən perspektivli regionlarda müxtəlif kənd təsərrüfatı sənayeləri üçün pilotların seçilməsinə dəstək verməklə sürətli qələbələr əldə etmək olar.

İSTİFADƏ OLUNMUŞ ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2016-cı il 6 dekabr tarixli 1138 nömrəli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş “Azərbaycan Respublikasında kənd təsərrüfatı və kənd təsərrüfatı məhsullarının emalı sənayesinə dair Strateji Yol Xəritəsi”
2. İ.D.Abasov Azərbaycanın və Dünya Ölkələrinin Kənd Təsərrüfatı. –Bakı, - 2013
3. H.Ə.Mirzəyeva. Milli istehsalın rəqabətqabiliyyətinin yüksəldilməsi istiqamətləri. Az.ETKTİ və Tİ-nin-elmi əsərləri. Bakı, -2008. № 1
4. FAO, 2013. Azərbaycan Respublikasında balıqçılıq və akvakultura: icmal. FAO-nun Balıqçılıq və Akvakultura Tərtibatı №. 1030/4. Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Ərzaq və Kənd Təsərrüfatı Təşkilatı.
5. Təranə, B. Azərbaycanda kənd torpaq bazarlarının vəziyyəti. Bakı, -2005
6. AR Kənd Təsərrüfatı üzrə Strateji Yol Xəritəsi, -2016
7. Qida Təhlükəsizliyi Agentliyi: <http://afsa.gov.az/az/home>
8. Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsi. Kənd təsərrüfatı. 2022, –s.777

Рузгар Махьяддинли

Научный руководитель: Хиджран Мирзоева

АНАЛИЗ РЫНКА И КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА В АЗЕРБАЙДЖАНЕ

РЕЗЮМЕ

В статье был проведен анализ по направлению производства сельскохозяйственной продукции, то есть сельскохозяйственных угодий, продукции растениеводства и живот-

новодства. В то же время был проведен подробный анализ торговой позиции Азербайджана на сельскохозяйственных рынках и факторов, влияющих на текущий и будущий спрос на сельскохозяйственную и продовольственную продукцию.

Цель – определить экономический потенциал товарного сельского хозяйства и потребления продуктов питания.

Методология – методология статьи состоит из математико-статистического анализа, а также методов логического суждения и логических навыков.

Результаты исследования - несмотря на то, что современные научно-теоретические подходы к продовольственному сельскому хозяйству существуют, для решения проблемы необходимы некоторые инновации. Производство продуктов питания в сельском хозяйстве играет большую роль в установлении процесса объективного формирования развития пищевой и перерабатывающей промышленности Азербайджана в результате ее экспорта на местные и внешние рынки.

Ключевые слова: сельское хозяйство, продовольствие, пищевой сектор, рынок, продукция растениеводства, животноводство, конкуренция

Ruzgar Mahyaddinli

Scientific supervisor: **Hicran Mirzayeva**

ANALYSIS OF MARKET AND COMPETITIVENESS OF AGRICULTURE IN AZERBAIJAN

ABSTRACT

In the article, an analysis was made in the direction of agriculture, that is, agricultural fields, production of plant products and livestock products. At the same time, the trade position in the agricultural markets of Azerbaijan and the factors influencing the current and future demand for agricultural and food products were analyzed in detail.

Purpose – the market is to determine the economic potential of agriculture and the consumption of food products.

Methodology – the methodology of the article is made up of mathematical-statistical analyses, as well as logical judgment methods and logical skills.

The results of the research – although there are scientific-theoretical approaches on current food agriculture, some innovations are needed in solving the problem. The production of food products in agriculture plays a major role in establishing the process of objective formation of the development of the food and processing industry in Azerbaijan as a result of its export to local and foreign markets.

Keywords: agriculture, food products, food sector, market, plant products, livestock, competition